

Vasile PAVEL. *Studii de dialectologie și onomasiologie*. Chișinău, Tipografia Colormanian, 2014, 346 p.

Vasile PAVEL. *Studies of Dialectology and Onomasiology*. Chișinău, Colormanian printing house, 2014, 346 p.

Abstract. The work *Studies of Dialectology and Onomasiology*, written by the prominent Moldavian linguist Vasile Pavel, includes scientific papers published (with several exceptions) since 1990. The work has three parts. The first one – *Studies of Dialectology* – focuses on the peculiarities of the Romanian local idioms spoken east and north of the Prut river. Romanian local idioms spoken in alloglot environment, isolated from the Daco-Romanian area and influenced by the Ukrainian and Russian languages, have also attracted the author's attention. He points out their gradual disappearance. The second part – *Studies of Onomasiology* – deals with the name-giving process and the motivation of the nominative units, which is preceded by the process of reflexion of the objects' signs in people's consciousness. Combining linguistic geography with the structural-diachronic method the linguist makes valuable conclusions on name-giving process. Structural methods also allowed for improving cartographic technique. The third part – *Other Studies* – deals with important issues of general linguistics, such as linguistics of *parole*, lexicogenetic mechanisms and geographic language variation.

Keywords: dialectology, language, dialect, local idiom, linguistic geography, linguistic atlases, onomasiology, name-giving process, nominative units, motivation.

Pe lângă cele peste 320 de articole și studii apărute în reviste de specialitate, cunoscutul lingvist Vasile Pavel a mai publicat, de-a lungul anilor, 40 de cărți (ca autor sau coautor): monografii, atlase lingvistice, dicționare, manuale, ediții îngrijite. Este colaborator la prestigioase opere cu caracter internațional: *Atlas linguistique roman*, vol. I-III, Roma (1995-2009), *Atlas linguarum Europae*, vol. I, fasc. 1-9 (1983-2015), *Общекарпатский диалектологический атлас*, vol. I-VII (1989-2003).

Pregătit pentru tipar în 2014, fiind dat și semnalul prin tipărirea primelor exemplare, volumul de față, care semnifică momentul omagial octogenar al savantului (în lungul drum parcurs spre frumusețea graiului străbun și speranța împlinirii), a ieșit de facto la lumină, în condiții poligrafice excelente, la finele anului 2015.

În paginile culegerii sunt cuprinse selectiv lucrări științifice publicate de către autor – cele mai multe – de la 1990 încoace, precizându-se, pe alocuri, opinii și termeni.

Culegerea este compartimentată în trei secțiuni, organizate tematic.

Secțiunea întâi – *Studii de dialectologie* – cuprinde preocupări referitoare la examinarea situației actuale a graiurilor românești de la est și nord de Prut. Perspectiva din care sunt cercetate fenomenele lexicale și semantice, inovațiile și elementele arhaice este una spațială, de geografie lingvistică. Investigațiile efectuate pe baza atlaselor lingvistice permit cercetătorului să recurgă la „analiza stratigrafică”, deoarece hărțile lingvistice înfățișează „coexistența diacroniei în sincronie” (p. 158). Geografia lingvistică, etapă importantă în dezvoltarea dialectologiei, oferă pentru fiecare fenomen privind limba „o viziune spațială simultană care permite importante concluzii de ordin istoric, general și comparativ” (Eugen Coșeriu).

În două studii consacrate atlasului *L i n g v i s t i c e l a b o r a t* la Chișinău (pag. 10-14, 130-132), autorul evocă faptul că *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria* (abreviat ALRR. Bas.), vol. I-IV (1993-2003) reprezintă o continuare directă a *Atlasului lingvistic moldovenesc* (ALM), vol. I-II (fiecare în câte două părți) de Rubin Udler, Victor Comarnițchi, Vasile Pavel, dar cu un titlu revăzut, care elimină orice tentativă de referire la sintagma „limbă moldovenească”.

Chestiunea delimitării nete a noțiunilor de grai popular (dialect, subdialect) moldovean (sau muntean, bănățean etc.) și limbă română este discutată în legătură cu consensul identității, graiul moldovean reprezentând „expresia continuității

teritoriului de limbă română” (a se vedea articolele: *Un grai, o seminție, o vatră strămoșească; Ca neam supraviețuim prin graiul străbun*). În prelegerea academică de Ziua Limbii Române (28 august 2008, AȘM) profesorul Vasile Pavel concluzionează: „Tentativa de a sprijini ideea, din rătăcire sau rea-voință, că există o «limbă moldovenească» opusă *limbii române*, zămislită chipurile pe o bază dialectală moldovenească, este o gravă eroare și o absurditate. Substratul politic al problemei «limbii moldovenești» este evident. Limba vorbită și scrisă în Republica Moldova este *limba română*. Normele unice supradialectale s-au extins, de câteva secole încoace, în întreg spațiul glotic românesc prin concursul și consensul oamenilor de cultură din Moldova, Muntenia și Transilvania” (p. 193).

Volumul include studii complexe și fundamentale prin materialul faptic sistematizat, analizat și interpretat. Se insistă, cu temei, pe cercetarea cuvântului în cadrul sistemului. Prof. V. Pavel, la fel ca alți lingviști de vază precum Magdalena Vulpe, Ion Mării, Vitalie Sorbală, recomandă *c i t i r e a c o r e l a t ă* hărților lexicale și semantice.

Dialectologia conlucrează cu alte discipline științifice. Vasile Pavel tratează în unele articole aspecte generale ce țin de abordările interdisciplinare în cercetare, probleme privind raportul dialectologiei și geografiei lingvistice cu istoria limbii, sociolingvistica, onomastica, etnografia, folcloristica (p. 149-186).

În același compartiment sunt prezentate mai multe studii în care se descrie, sub aspect dialectologic, istoric

și sociolingvistic, situația actuală a graiurilor românești insulare: *Graiuri românești de pe cursul inferior al Niprului, din Donbas și Caucaz; Frânturi de românitate în uriașul spațiu slav; Graiuri românești insulare de peste Marea Caspică și Ural* etc. Românii din enclavele de est au făcut eforturi pentru păstrarea graiului matern, a tradițiilor și a credinței. Din păcate, subliniază V. Pavel, ruperea contactului cu limba română „din metropolă” înlesnește enorm accelerarea dezastruoasă a deznaționalizării. Există zone în care etnicii români nu sunt ajutați în cultivarea tradițiilor și perpetuarea limbii române. Constatarea unei informatoare din Ținutul Crasnodar (Caucaz) „se prăpădește azâcul nostru” este convertită de dialectolog în concluzia: „limba română decade la stadiul unui **grai casnic**”, de familie sau dispare totalmente. Or, vigoarea vitală a idealului nostru național, conchide pe bună dreptate cercetătorul V. Pavel, în contextul imperativului de a ne cunoaște pe noi înșine ca neam, rezidă „în unitatea întregii comunități românești”, în identitatea etnică (națională) și de cultură „a comunităților românești din întreaga lume”, creând astfel garanția locului care ni se cuvine între popoarele civilizate (p. 68).

Doctorul habilitat, profesorul universitar Vasile Pavel este „dialectolog de notorietate și remarcabil teoretician în domeniul nominației lexicale” (prof. Anatol Ciobanu). În secțiunea a doua – *Studii de onomasiologie* – autorul prezentei culegeri se referă, prin studiile ulterioare valoroase sale monografii *Nominația lexicală (Лексическая*

номинация, 1983, care a stat la baza tezei de doctor habilitat, susținută în 1984 la Universitatea „T. G. Șevcenko” din Kiev), cu excepția articolului *Cu privire la tipologia motivației unităților de nominație* (p. 224-234), la tratarea unor aspecte ale **nominației** (< fr. *nomination* < gr. *nominatio* „action de nommer, d’être nommé”).

Nominația ca proces, denumirea ca rezultat al acestui proces, legitățile și procedeele de nominație constituie obiectul de studiu al onomasiologiei. Nominația se află la intersecția altor două procese ale activității umane: comunicativ și cognitiv. Vorbitorul nu doar utilizează mijloacele de comunicare cunoscute, dar la necesitate crează noi unități lexicale.

O atenție cuvenită se acordă în lucrările incluse în volum reflectării și motivației, ca prime etape ale creării unităților nominative ale limbii, considerându-se că acestea determină însăși esența fenomenului nominației. Motivația „mediază trecerea de la un nume la altul”, iar raporturile motivaționale între cuvinte (cf.: cuvântul motivat *scrumieră* ne amintește de cuvântul motivant *scrum*) oglindesc conexiunile dintre obiectele realității și constituie un aspect important al **o r g a n i z ă r i i s i s t e m i c e** a lexicului (În: *Aspecte onomasiologice ale derivării morfematice și semantice*, p. 248-255).

Se cere subliniat faptul că prof. V. Pavel realizează cercetările de onomasiologie din perspectiva geografiei lingvistice, inițiind o nouă direcție de investigație – *onomasiologia spațială*. Cercetările profunde în domeniul onomasiologiei i-au permis să precizeze

și anumite modalități privind tehnica de prezentare a materialului dialectal pe hărți. Astfel, ALRR. Bas. în patru volume, elaborat sub conducerea Domniei sale, aduce noutăți importante sub aspectul aplicării unor principii adecvate de cartografiere ce fac posibilă informarea rapidă și facilitează interpretarea datelor înregistrate pe teren (p. 13-14).

Secțiunea a treia din volum – *Alte studii* – cuprinde, în contextul geolingvisticii și teoriei nominației, elemente de lingvistică generală cu referire la geneza varietății diatopice lexicale (forma internă, motivația), la conceptul coșerian al inovațiilor, la interferența semantică a limbilor, la evocarea unor personalități marcante ale filosofiei limbajului (precum Eugeniu Coșeriu, fondator al lingvisticii integrale) și/sau maeștri ai lingvisticii românești, inclusiv colegi, de la care autorul a avut mult de învățat. De pildă, în studiul *Interpretarea inovațiilor din perspectiva lingvisticii vorbirii* (p. 290-294) se specifică, pornind de la conceptul coșerian, că inovațiile sunt rezultatul unor activități individuale. „Limbajul nu este niciodată activitate corală”, lingvistica vorbirii, susține E. Coșeriu, ține cont de principiile generale ale „gândirii în vorbire”, de asemenea, de principiile de cunoaștere

a lucrurilor, plecând de la „posibilitățile limbii în desemnarea, în numirea lucrurilor în situații concrete”. Onomasiologia și geografia lingvistică au astfel largi zone contigue cu lingvistica vorbirii (p. 231, 234).

Studiile din toate cele trei compartimente ale culegerii sunt scrise cu aceeași dragoste de limba română, de viul grai popular, de cuvânt – „comoară de imaginație și de gândire”, „creația cea mai profundă a vorbitorului” (p. 87) și relevă, o dată în plus, calitățile de savant proeminent ale autorului: erudiție, profunzime, spirit novator, rigurozitate științifică.

În rezumat, lucrarea de referință reprezintă o realizare meritorie, care ne amintește, încă o dată, că materialul prețios reflectat în hărțile lingvistice oferă posibilități multiple de analiză și interpretare. Constatăm și o expunere captivantă. Volumul *Studii de dialectologie și onomasiologie*, semnat de Vasile Pavel, se înscrie plenar în tradiția de cercetare fundamentală a graiurilor românești, cu abordarea unor probleme teoretice controversate, și îndeamnă la o consultare atentă, la meditații profunde.

Liliana POPOVSCHI
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)